

William Blake

I.

Ako se duh Williama Blakea prati kroz nekoliko etapa pjesničkoga razvitka, nemoguće ga je držati naivnim divljakom, divljim mezimcem superkultiviranih. Neobičnost je izvjetrila, osobitost se pokazuje kao osobitost svake velike poezije: nešto što se susreće (ne svagdje) u Homera, Eshila, Dantea i Villona te, duboko i skriveno, u Shakespeareovu djelu – kao, u drugom obliku, i kod Montaignea i Spinoze. To je, naprosto, osobita iskrenost koja je, u svijetu suviše uplašenom da bi bio iskren, osobito zastrašujuća. Protiv te iskrenosti urotio se cijeli svijet jer je neugodna. Blakeovo pjesništvo nosi neugodnost velikoga pjesništva. Ništa od onoga što se može nazvati morbidnim, abnormalnim ili izopačenim, ništa od onoga što oličava bolest epohe ili mode, nema te kvalitete; samo ono što, izvanrednim naporom pojednostavljivanja, izlaže bitnu bolest ili snagu ljudske duše. A ta iskrenost nikada ne postoji bez velikoga tehničkog postignuća. Pitanje o Blakeu čovjeku jest pitanje o okolnostima što su se stekle da bi omogućile tu iskrenost u njegovu djelu i koje su odredile njegove ograničenosti. Među najprikladnije se uvjete, vjerojatno, ubrajaju ova dva: kako se rano dao na naukovanje u ručnome zanimanju, nije morao prihvatiti ni jednu drugu književnu izobrazbu osim one što ju je želio; a kako je bio skroman graver, nije mu bila otvorena nikakva novinarsko-društvena karijera.

To znači da ga ništa nije odvrćalo od njegovih zanimanja ili ih kvarilo: ni častohleplje roditelja ili žene, ni društveni standardi, ni iskušenja uspjeha; a nije morao ni oponašati sâm sebe ili ikoga drugog. Te su ga okolnosti – a ne pretpostavljena i neuka spontanost – učinile nevinim. Njegove rane pjesme pokazuju ono što pjesme genijalna dječaka treba da pokazuju: golemu snagu asimilacije. Takve rane pjesme nisu, kako se obično pretpostavlja, grubo pokušaji da se učini nešto iznad dječачke sposobnosti; one su, u slučaju dječaka koji doista obećava, sličnije sasvim zrelim i uspješnim pokušajima da se učini nešto maleno. Tako je i kod Blakea: njegove su rane pjesme tehnički zadivljujuće, a originalnost njihova ritma usklađena je kontekstom. Stih *Edwarda III.* zaslužuje studiju. No, ne iznenađuje toliko njegova sklonost nekim elizabetanskim autorima koliko afinitet prema najboljim djelima vlastitoga stoljeća. On je veoma sličan Collinsu, on veoma pripada 18. stoljeću. Njegova je pjesma *Whether on Ida's Shady Brow* (Ni po sjenatim obroncima Ide) djelo 18. stoljeća; ritam, težina, sintaksa, izbor riječi:

*The languid strings do scarcely move!
The sound is forc'd, the notes are few.*

*(Mlitate strune sada jedva bruje!
Usiljen zvuk je, a nota je malo.)*

Sve je to suvremeno s Grayem i Collinsom; to je pjesništvo na jeziku koji je pretrpio disciplinu proze. Blake je do svoje dvadesete odlučno tradicionalan.

Blakeovi su počeci kao pjesnika isto toliko normalni kao i Shakespeareovi. Njegova je kompozicijska metoda, u zrelim djelima, navlas ista kao u drugih pjesnika. Ima ideju (osjećaj, sliku), razvija je povećavanjem ili proširivanjem, često mijenjajući stih, i često oklijeva nad konačnim

izborom.¹ Ideja, dakako, naprosto dođe, ali je, čim stigne, podložna dugoj manipulaciji. U prvoj je fazi Blake zabavljen verbalnom ljepotom; u drugoj postaje prividno naivan, a zapravo čovjek zrele inteligencije. Samo onda kad ideje postaju automatskije, kad se slobodnije javljaju i kad su manje izmanipulirane, počinjemo sumnjati da izbijaju iz ponornijega izvora.

Pjesme nevinosti i Pjesme iskustva, i pjesme iz *Rossettijeva rukopisa*, jesu pjesme čovjeka s dubokim zanimanjem za ljudske emocije i s njihovim dubokim poznavanjem. Emocije se iznose u krajnje pojednostavljenu, apstraktnu, obliku. Taj je oblik jedna od ilustracija vječne borbe umjetnosti i izobrazbe, književnog umjetnika protiv neprekidnoga kvarenja jezika.

Važno je da umjetnik mora biti visoko izobražen u vlastitoj umjetnosti; ali njegovoj izobrazbi više smetaju nego što pomažu obični procesi društva koje uspostavlja izobrazbu za običnoga čovjeka. Jer se ti procesi, najčešće, sastoje od stjecanja impersonalnih ideja koje zamračuju ono što mi doista jesmo i što osjećamo, ono što zbilja želimo i što pobuđuje naše zanimanje. Nisu, naravno, štetne stvarne informacije koje stječemo nego prilagodba što ju je gomilanje znanja kadro nametnuti. Tennyson je živi primjer pjesnika koji je gotovo sav bio okovan općim mi-

---

1 Ne znam zašto gospodin Berger, bez pobližeg obrazloženja, u knjizi *William Blake: mysticisme et poésie*, kaže: »son respect pour l'esprit qui soufflait en lui et qui dictait ses paroles l'empêchait de les corriger jamais« [njegovo ga je poštovanje prema duhu koji je u njemu šaptao i diktirao mu svoje riječi sprečavalo da ih ikada ispravlja]. Dr. Sampson, u svojem oksfordskom izdanju Blakea, daje nam na znanje da je Blake vjerovao kako je velik dio njegova pisanja automatski, ali dodaje da je »njegova pomna briga za kompoziciju očita posvuda u pjesmama što su sačuvane u gruboj skici... tu su jedna izmjena za drugom, jedna za drugom promjena rasporeda, izbacivanja, dodaci, premetanja...«.

šljenjem i gotovo sav uronjen u okolinu. Blake je, s druge strane, znao što njega zanima, i zato prikazuje samo ono što je bitno, zapravo samo ono što se može prikazati a da ne treba objašnjavati. A kako ga nije odvrćalo, ili plašilo, ili zaokupljalo ništa osim točnih iskaza, on je razumio. Bio je gol, i čovjeka je vidio gologa, iz središta vlastitoga kristala. Nije nalazio razloga zašto bi Swedenborg bio apsurdniji od Lockeja. Prihvatio je Swedenborga, i na kraju ga odbacio, zbog vlastitih razloga. Prilazio je svemu duha nezamagljena uvriježenim mišljenjima. U njemu nije bilo ničega od superiorne osobe. To ga čini zastrašujućim.

II.

Ali ako ga već ništa nije odvrćalo od iskrenosti, s druge su, pak, strane vrebale opasnosti kojima se izvrgava gol čovjek. Njegova filozofija, kao i njegove vizije, kao i njegovi uvidi, kao i njegova tehnika pripadali su samo njemu. I, u skladu s time, bio je sklon da im prida veću važnost nego što bi kao umjetnik smio; upravo ga to čini ekscentričnim i budi u njemu sklonost bezobličnosti.

*But most through midnight streets I hear
How the youthful harlot's curse
Blasts the new-born infant's tear,
And blights with plagues the marriage hearse*

(No najviše kroz ponoćne ulice čujem
Kako kletva mlade kurve
Kune suzu novorođenčeta
I zatire kugom bračnu ložnicu)

jest čista vizija.

Love seeketh only self to please,

*To bind another to its delight,
Joys in another's loss of ease,
And builds a Hell in Heaven's despite*

(Ljubav traži samo da zadovolji sebe,
Da drugoga sveže za svoj užitak,
Uživa kad drugi izgubi udobnost,
I gradi Pakao usprkos Raju)

čista je opservacija; a u *Vjenčanju Raja i Pakla* iznosi se čista filozofija. Ali Blakeova vjenčanja pjesništva i filozofije nisu tako sretna.

*He who would do good to another must do it
in Minute Particulars.*

*General Good is the plea of the scoundrel,
hypocrite, and flatterer;*

*For Art and Science cannot exist but in
minutely organized particulars...*

(Onaj koji bi htio dobro činiti drugome, mora
to raditi

u Sitnim Pojedinačnostima.

Opće Dobro izlika je hulje,
licemjera i laskavca;

Jer Umjetnost i Znanost mogu postojati samo
u sitno organiziranim pojedinačnostima...)²

---

2 *Jerusalem*, 55, 60-62. S. Foster Damon, *A Blake Dictionary*, Thames and Hudson, London 1965., ovako definira Sitne Pojedinačnosti (*Minute Particulars*): one su vanjski izraz, u ovome svijetu, vječnih individualnosti svih stvari. Pojedinačnosti Božje jesu ljudi, pojedinačnosti su čovječje djeca, itd. One su izravni izrazi svaka svojega vječnog i individualnog postojanja. Bog, Božanska Ljudskost, koji sadrže sve pojedinačnosti, jedini je Univerzalni Oblik (*Jerusalem*, 43, 20) (Prev.)

Osjeća se da forma nije dobro odabrana. Kod Dantea i Lukrecija posuđena filozofija možda nije tako zanimljiva, ali manje narušava njihovu formu. Blake nije imao onaj više mediteranski dar za formu koji zna kako se posuđuje, kao što je Dante posudio svoju teoriju o duši; on, neizbježno, mora stvoriti i filozofiju i poeziju. Slična bezobličnost pogađa i njegovu crtačku vještinu. Ta je mana, naravno, najočitija u njegovim duljim pjesmama – ili, bolje reći, u pjesmama u kojima je važna struktura. Ne možete stvoriti vrlo dugu pjesmu ako ne uvedete impersonalnije gledanje, ili ako je, pak, ne razdijelite na različite osobe. Ali slabost njegovih dugih pjesama nije u tome što su odviše vizionarne, predaleko od svijeta. Ona je u tome što Blake nije dovoljno vidio, što je postao previše zaokupljen idejama.

Gajimo isto poštovanje prema Blakeovoj filozofiji (kao, možda, i prema filozofiji Samuela Butlera) kakvo gajimo prema ingenioznom komadu namještaja iz domaće radosti: divimo se čovjeku koji ga je skalupio od svakojakih otpadaka skupljenih oko kuće. Engleska je proizvela priličan broj tih dovtljivih Robinsona Crusoea; ali mi nismo tako udaljeni od kontinenta, ili od vlastite prošlosti, da bi nam bile uskraćene prednosti kulture, ako ih želimo.

Možemo, radi zabave, spekulirati o tome da li bi za sjever Europe općenito, a za Britaniju posebno, bilo probitačnije da smo imali neprekidniju religijsku povijest. Kršćanstvo nije sasvim iskorijenilo lokalna božanstva u Italiji, i ona nisu bila svedena na patuljastu sudbinu koja je pogodila naše trolove i vilenjake. Ovi drugi, s većinom saksonskih božanstava, nisu, možda, sami po sebi bili velik gubitak, ali su ostavili prazninu; a možda je naša mitologija bila i dodatno osiromašena rastavom s Rimom. Miltonove su nebeske i paklene regije prostrani, ali nedostatno namješteni, apartmani ispunjeni teškom konverzacijom; što se, pak, tiče puritanske mitologije, vidi se da je

tanušna. Kad je riječ o Blakeovim natprirodnim područjima, kao i o pretpostavljenim idejama što ondje borave, ne možemo a da ne zapazimo stanovitu oskudicu kulture. Oni pokazuju nesigurnost i ekscentričnost koje često pogađaju pisce izvan latinskih tradicija, i koje bi kritičar poput Arnolda, zacijelo, prekorio. A nisu bitne za Blakeovo nadahnuće.

Blake je bio obdaren sposobnošću za veliko razumijevanje ljudske prirode, s izvanrednim i originalnim smislom za jezik i njegovu muziku, te s talentom za halucinantnu viziju. Da ih je kontroliralo poštovanje impersonalnog uma, zdravoga razuma, objektivnosti znanosti, bilo bi mu bolje. Njegov je genij zahtijevao, što mu je žalosno nedostajalo, neki okvir prihvaćenih i tradicionalnih ideja koji bi ga zaštitio od prepuštanja vlastitoj filozofiji, kako bi svoj napor usredotočio na poetske probleme. U djelu kakvo je *Also sprach Zarathustra* nalazimo zbrku misli, emocije i vizije; tu, izrazito, nije posrijedi latinska vrlina. Koncentracija koja proistječe iz stanovitog okvira mitologije, teologije i filozofije jedan je od razloga što je Dante klasik, a Blake samo genijalan pjesnik. Nedostatak, možda, nije u samome Blakeu nego u sredini koja nije mogla osigurati ono što takvu pjesniku treba; možda su ga okolnosti prisilile da izmišlja, možda je pjesnik tražio filozofa i mitologa; premda je moguće da svjesni Blake uopće nije bio svjestan tih motiva.

(1920)